



7

Obr. 7. Komise Ceny Rudolfa Eitelbergera během prohlídky expozice Lovecko-lesnického muzea na zámku Úsov, srpen 2017. Foto: Martina Mertová, 2017.

čestná uznání za iniciační či investorskou roli u hodnocených projektů. Absolutním vítězem se stal tým Aleny Šrámkové, která s kolegy Lukášem Ehlem a Tomášem Koumarem realizovala nový Tyršův most v Přerově (obr. 4).

Pro ročník mapující léta 2014–2015 jsme do pátrání po kvalitních architektonických novinkách kromě laické i odborné veřejnosti zapojili také studenty dějin umění. Z dvaceti pěti vytipovaných objektů napříč celým krajem si vybírala dokonce devítičlenná porota, v níž se kromě stálce objevila nová jména Jana Šěpky, Adama Gebriana nebo předních slovenských teoretiků architektury Moniky Mitášové a Mariána Zervana. Porotci ve dvou dnech prohlédli vlastní výběr staveb, z nichž nakonec vybrali pět nominací. Míru jejich kritického pohledu dokládá fakt, že mezi kandidáty se tehdy nenašla žádná novostavba. Nezanedbatelný byl rovněž postřeh, že jen v jednom případě jsme se setkali s prací v regionu působícího architekta. Komise se shodla na tom, že mnohdy je třeba vydvihnout více iniciativu občanů či investorský počin. I proto si patrně cenu za rekonstrukci návisi v Bukovanech tentokrát neodnesli autoři z ateliéru Michala Sborwitze, nýbrž starostka obce Ivana Vančurová<sup>7</sup> (obr. 5).

Tak jako předchozí ročníky, i ten loňský (2016–2017) prezentoval názory nezávislé komise, která zahrnuje přední české architekty, historiky umění a odborníky s vazbou na sledovanou oblast. Počínaje pátým ročníkem se účastníkem poroty pro funkční zpětnou vazbu s městem stal nově také člen rady města, v jehož kompetenci je urbanismus a rozvoj města, jmenovitě Aleš Jakubec. Kromě něj rozhodovali historička Kateřina Bečková, architektka Jitka Ressová a Jana Křenková, architekti David Mareš a Pavel Nasadil a historici architektury Rostislav Švácha a František Chupík. Komise z necelých čtyřiceti vytipovaných staveb na místě prohlédla asi patnáct realizací, z nichž sedm doporučila nominovat do finále. Laureátem ceny se v roce 2017 stala kaple sv. Františka z Assisi v Olomouci, je-

žij interiérové úpravy se ujal autorský kolektiv architektů Vojtěcha Jemelky, Jana Mléčky, Jiřího Marka a výtvarníků Petera Demeka a Jana Jemelky (obr. 6).<sup>8</sup>

Veřejnosti jsou výsledky pravidelně představovány během slavnostního udílení cen. V případě pátého, jubilejního ročníku – a rovněž při příležitosti 200. výročí narození patrona ceny – se tak stalo také retrospektivní výstavou v Divadle hudby Muzea umění Olomouc. Představili jsme na ní všech pět ročníků s jejich devětatřiceti finalisty, tedy to nejlepší z architektonické produkce Olomoucka od revoluce do současnosti. Netřeba dodávat, že se tento vzorek notně lišil od bilance, s níž rok co rok přichází přehlídka *Stavba roku Olomouckého kraje*. Rozdíl jistě plyne z důrazu, jaký spolek klade na obsazení a nezávislost hodnotící komise. Otázkou zůstává, jak výsledky všech pěti ročníků interpretovat. Takřka 40 finalistů se dělí na relativně vyvážené skóre 20:16, přičemž ten lepší výsledek si odnášejí rekonstrukce, ten slabší novostavby. Zbývající body připadají parkovým úpravám nebo architektonickým intervencím efemérního rázu. Jiný obrázek si však pozorovatel udělá při zbežném pohledu na pět laureátů. Ten staví Cenu Rudolfa Eitelbergera do pozice spíše konzervativní soutěže, oceňující zejména památkářsky citlivé zásahy do již stávajících objektů nebo celků, zatímco původní, současná architektonická tvorba zůstává v pozadí.

Celkový dojem tak často podporuje názor těch, kdo v členech spolku vidí staromilce s odporem ke všemu novému. Těm však nezbyvá než čekat, až další přísné přizvané poroty naleznou laureáty, kteří by toto relativní skóre zvrátili. Není to obrázek preferencí spolku, ale stavu architektury na Olomoucku po roce 1989.

Martina MERTOŮVÁ

## ■ Poznámky

<sup>7</sup> Martina Mertová, *Cena Rudolfa Eitelbergera 2015, Stavba XXII*, 2015, č. 4, s. 7.

<sup>8</sup> Idem, *Cena Rudolfa Eitelbergera 2017 zná své vítěze!*, *Stavba XXIV*, 2017, č. 4, s. 24–25.

## Okolnosti restaurování pamětní desky Rudolfa Eitelbergera von Edelberg

Význam Rudolfa Eitelbergera v jeho době dokládá dost dobře série památníků, jež se do dnešních dnů dochovaly ve Vídni. Jeho bustu spatří návštěvník na čestném místě vídeňského uměleckoprůmyslového muzea, další bronzový reliéf v portrétní galerii takzvaného arkádového nádvoří vídeňské univerzity. Velmi honosně, rovněž i s portrétem, je vypravena jeho hrobka na centrálním hřbitově ve Vídni.<sup>1</sup>

Stejně štěstí však doposud neměla tato pozoruhodná osobnost ve svém rodném městě, v Olomouci. Pamětní deska osazená v roce 1888 na budovu bývalé kadetní školy, kde se Eitelberger 17. 4. 1817 narodil, byla v prvních poválečných dnech roku 1945 pro svůj německy psaný nápis odstraněna. Ovšem ne bez zbytku. Na fasádě zůstalo kvalitně provedené dekorativní rámování, které svou prázdnotou ilustrovalo dlouhotrvající nezám jak o hmotný, tak o ideový odkaz tohoto slavného, avšak pozapomenutého olomouckého rodáka.

Nebyli bychom však spravedliví, pokud bychom nezmínili asi pět článků, které osobě Rudolfa Eitelbergera věnovali olomoučtí badatelé v období od 60. do 80. let. V jednom z nich se také dopátráme posledních zmínek o bronzovém medailonu ze zničené pamětní desky, jenž později beze stop zmizel.<sup>2</sup> Po dlouhé pauze se Eitelbergera pokusil opět připomenout novinovým článkem z roku 2005 Milan Tichák.<sup>3</sup> Nena-  
plněná zůstala iniciativa jeho kolegů z Vlastivědného

## ■ Poznámky

<sup>1</sup> K tomu a také k medailérským památkám na Rudolfa Eitelbergera viz Caroline Mang – Alice Hundsdoerfer, *Denkmal Rudolf von Eitelberger* [online], [https://monuments.univie.ac.at/index.php?title=Denkmal\\_Rudolf\\_von\\_Eitelberger](https://monuments.univie.ac.at/index.php?title=Denkmal_Rudolf_von_Eitelberger), vyhledáno 12. 1. 2018.

<sup>2</sup> Václav Burian, Pamětní medaile olomouckého rodáka Rudolfa Eitelbergera, organizátora rakouského muzejnictví, *Numismatické listy XXII*, 1967, č. 3, s. 75–77. – P. Doležal, K odkazu Rudolfa Eitelbergera, in: *Václavova Olomouc 1970. O socialistické kultuře a regionalismu*. Ostrava 1972, s. 229–233. – Josef Kšíř, Klášter všech svatých, nyní Dům armády v Olomouci. Stavební historie budov, *Časopis vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci LX* (I), 1970, s. 113–128, viz pozn. 1. – Václav Kupka, Olomoucký rodák, předchůdce vídeňské umělecko-historické školy, *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1973, č. 164, s. 4–7 a 31–32. – Rudolf Chadraha, Olomoucký rodák Rudolf Eitelberger, in: *Historická Olomouc a její současné problémy VI*, Olomouc 1987, s. 155–161.

<sup>3</sup> Milan Tichák, Dubnová jubilea zavrženého rodáka z Olomouce, *Olomoucký den*, č. 77, 2. dubna 2005, s. 4.



1



2



3



4

**Obr. 1.** Olomouc, průhled třídou Františka Josefa (dnešní třída 1. máje) s nárožním bývalé kadetní školy a pamětní deskou Rudolfa Eitelbergera v původním stavu z roku 1888, 30. léta 20. stol.

**Obr. 2.** Třída 1. máje 3, nárožní domu s poškozenou pamětní deskou, mramorová kartuš o rozměrech 190 x 94 cm pod vrstami fasádních nátěrů, stav v dubnu 2017. Foto: Radomír Surma, 2017.

**Obr. 3.** Detail restaurování mramorové kartuše pamětní desky Rudolfa Eitelbergera, září 2017. Foto: Alexandr Jeništa, 2017.

**Obr. 4.** Stefan Schwartz, Kresebné ztvárnění pamětní desky Rudolfa Eitelbergera. Převzato z: *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Mähren und Schlesien*. Wien 1897, s. 104.

spolku muzejního v Olomouci, kteří v téže době začali uvažovat o obnově pamětní desky a k tomu účelu založili veřejnou sbírku a uspořádali benefiční koncert. Naposledy se pokusil rekonstruovat Eitelbergerovy vazby k rodné Olomouci Pavel Zatloukal ve své knize z roku 2016, když upozornil na aktivity jeho vídeňských žáků.<sup>4</sup>

Počínaje rokem 2008 se o oživení zájmu o tuto klíčovou figuru rakousko-uherských dějin začali systematicky starat členové někdejšího sdružení (dnes spolku) Za krásnou Olomouc. Již rok po svém ustanovení zavedli Cenu Rudolfa Eitelbergera, udílenou za kvalitní

počiny v architektuře, urbanismu a památkové péči na území Olomouckého kraje. Úsilí vyvrcholilo v roce 2017 při příležitosti pátého ročníku ceny a dvoustého jubilea jejího patrona. Katedra dějin umění FF UPOL, osobou svého vedoucího Rostislava Šváchy úzce provázaná s aktivitami spolku, uspořádala mezinárodní kolokvium věnované přímo Eitelbergerovi a padlo také rozhodnutí obnovit jeho pamětní desku.

Restaurovatelského průzkumu, záměru i zásahu se ujal Radomír Surma. Na bedrech spolku Za krásnou Olomouc zůstalo kromě schvalovacích procesů s Armádou české republiky (současným majitelem bývalé kadetní školy) a s orgány státní památkové péče také obstarání finální částky 150 000 korun vyčíslených na obnovu desky. Snad se sluší pro budoucnost zaznamenat, že hlavní finanční podíl na sebe ochotně vzalo statutární město Olomouc, zásadně pomohl výtěžek již zmíněné sbírky spřáteleného Vlastivědného spolku muzejního v Olomouci, nemalým obnosem přispěli Museum für Angewandte Kunst (MAK) ve Vídni, Filozofická fakulta Univerzity Palackého zastoupená jejím tehdejší děkanem Jiřím Lachem a Spolek přátel Moravské galerie v Brně reprezentovaný Jiřím Kroupou. Spontánní sbírka uspořádaná spolkem během eitelbergerovského kolokvia nebo vlastivědné vycházky po stopách Rudolfa Eitelbergera v rámci oslav Dne architektury 2017 pak sumu, jež se zpočátku zdála být mimo spolkové možnosti, dorovnala.

Oproti původním předpokladům restaurátorské sondy<sup>5</sup> a archivní rešerše prokázaly, že neorenesanční kartuš památníku, umístěná až v úrovni piana nobile, není pouze štukový rám, nýbrž velmi precizní kamenická práce provedená v „salcburském mramoru“.<sup>6</sup> Povrch kamene byl původně opatřen sjednocujícím nátěrem respektujícím ranou výraznou patinu, která se na povrchu nasákavého mramoru začala usazovat záhy po dokončení a osazení pamětní desky. Původem znečištění byly saze z uhlí a dřeva z každodenního provozu okolních domů. V poválečných letech byl povrch přebírušován a zvětřalé partie kamene hrubě oškrábány tak, že původní velmi hladký leštěný povrch růžového mramoru se změnil na drsný, s vystupujícími hrubšími strukturami na nejvíce narušených, zejména

#### ■ Poznámky

**4** Pavel Zatloukal, *Meditace o architektuře. Olomouc – Brno – Hradec Králové 1815–1915*, Praha 2016, s. 206, 222, 241.

**5** Radomír Surma, *Restaurovatelský záměr. Restaurování polychromované pamětní desky osobnosti Rudolf Eitelberger von Edelberg*, nepublikovaný strojopis (uloženo v archivu NPÚ, ÚOP v Olomouci), 12. 4. 2017.

**6** Josef von Engel, *Aufruf zu einer geschichtlichen Kunst- und Gewerbe-Ausstellung des städtischen Kaiser Franz Josef Gewerbe-Museums in Olmütz*, Olmütz 1888, nestr.





5



6

Obr. 5. Pohled na nároží domu s pamětní deskou v dubnu 2017 během restaurátorského průzkumu. Foto: Alexandr Jeništa, 2017.

Obr. 6. Stefan Schwartz, modelletto pamětní desky R. Eitelbergera, kolem roku 1888, Vlastivědné muzeum v Olomouci. Foto: Martina Mertová, 2017.

spadových plochách. Kámen tak dostal vzhled obyčejného štuky či v lepším případě odlitku z umělého kamene. Růžová leštěná barevnost se vytratila a zůstala jen na plochách chráněných zahnědlou krustou a zbytky sjednocující barevné polychromie. Zhruba před dvaceti lety byl povrch opět broušen a následovaly dvě vrstvy fasádních barev. Druhotné nátěry byly během restaurování odstraněny a zvětřelé plochy kamene průběžně začistovány a při konzervaci organokřemičitany zalešťovány tak, aby bylo možné obnovit původní narůžovělou barevnost salcburského mramoru.

Během restaurátorských prací se také ukázalo, že nápis na památníku, patrný z fotografií před rokem 1945, nebyl tesán přímo do kartuše, ale do zvlášť osazené tmavé kamenné desky. S jejím zánikem zmizel neutrální nápis „IN DIESEM HAUSE WURDE/ R. v EITELBERGER/ DER WIEDERERWECKER/ DES ÖST. KUNSTGEWERBES/ 14. APRIL 1817 GEBORN./ † WIEN 18. APRIL 1885.“ Po konzultacích s pracovníky NPÚ, ÚOP v Olomouci byla deska na základě kvalitní dobové fotografie<sup>7</sup> rekonstruována v odpovídajícím materiálu tmavé žuly včetně vylaceného nápisu, bez dalších formálních či obsahových změn.

V kruhové partii kartuše se původně nacházel na tři čepy osazený bronzový portrétní reliéf o průměru

půl metru. Jeho autorem byl sochař a medailér Stefan Schwartz, někdejší Eitelbergerův žák a později profesor na vídeňské uměleckoprůmyslové škole. Týž umělec navrhl Eitelbergerův náhrobek na centrálním hřbitově ve Vídni, jeho pamětní mince nebo náhrobek kardinála Bedřicha Fürstenberga v olomoucké katedrále sv. Václava. Jak už bylo zmíněno výše, do dnešních dnů je medailon neznámý. Pro jeho obnovu v materiálu sledujícím originální provedení byla otestována nová metoda 3D skenování. Jako předloha posloužil bronzový model medailonu o průměru 12 cm zasazený do sádrového modelletta uloženého ve sbírce Vlastivědného muzea v Olomouci. Výsledek však neposkytl dostatečně přesné vykreslení detailů, proto restaurátor zvolil klasickou, časově však náročnější medailérskou techniku zvětšování plaket pomocí kaučukových forem.

Pamětní deska byla osazena na fasádu kadetního domu, kde učil Rudolfův otec mladé vojenské adepty historii, dne 14. 4. 1888,<sup>8</sup> tedy tři roky po Eitelbergrově smrti (18. 4. 1885). Adresa – dnešní třída 1. má je 3 – i termín se jeví velmi příhodně. V roce 1888 totiž finišovaly práce na stavbě navazující nově budované nádražní třídy, pojmenované jak jinak než po Františkovi Josefovi I. Právě jubileum jeho olomoucké

#### ■ Poznámky

<sup>7</sup> Státní okresní archiv v Opavě, Sbírka obrazového materiálu a fotografií Olomouc, fond M 8-34, inv. č. 1320.

<sup>8</sup> Zur Enthüllung der Eitelberger Gedenktafel, *Mährisches Tagblatt*, 14. 4. 1888, s. 5–6.

<sup>9</sup> Zatloukal (pozn. 4), s. 223.

intronizace z roku 1848 měla oslavit série výjimečných událostí, mezi něž se zařadilo i slavnostní odhalení desky Rudolfa Eitelbergera. Význam tohoto aktu potvrzuje i fakt, že se „nová památka“ záhy dostala mezi reprezentativní ukázky olomoucké stavební kultury na Celozemské jubilejní průmyslové výstavě v Brně.<sup>9</sup>

Obnova památníku začala v červenci 2017, jeho znovuoživení naplánovali členové spolku Za krásnou Olomouc na duben 2018, tedy 130 let po jeho původním osazení a v den výročí Eitelbergerova úmrtí. Na slavnosti promluvila mimo zmiňovaných podporovatelů také Kathrin Pokorný-Nagel, vedoucí knihovny a sbírky uměleckých tisků archivu Uměleckoprůmyslového muzea ve Vídni (MAK).

Martina MERTOŮVÁ; Radomír SURMA

### Výtopna sídliště Invalidovna od projektu k demolicí (1963–2018)

Experimentální sídliště Invalidovna, do jehož prvního domu se obyvatelé stěhovali v roce 1961, vytápěly nejprve rovněž pokusné etážové kotle n. p. Mora v Mariánském Údolí,<sup>1</sup> které však byly po konci životnosti nahrazeny centrálním vytápěním. Mazutová výtopna zahájila provoz 15. října 1965.<sup>2</sup> Budovu v Pražském projektovém ústavu roku 1963 navrhl jeden ze spoluautorů sídliště, architekt Jan Zelený (1934–2012), ve spolupráci se statikem Františkem Bäumeltem (1914–2010) a také strojním inženýrem karlínské ČKD Antonínem Poštou.<sup>3</sup> Bez mála padesát metrů dlouhá hala se čtyřmi parními kotli, dvěma vnějšími zásobníky paliva a dvaasedmdesátimetrovým komínem vstoupila do kompozice sídliště na místo, které bylo součástí jeho ochranného pásu zeleně, právě do průhledu na zalesněný svah pod Krejčírkem, což by samo stačilo k vysvětlení úsilí o „syntesu architektů-

#### ■ Poznámky

<sup>1</sup> Josef Rod, Rozvědčík nového bydlení, *Rudé právo* XLIV–XLV, č. 328, 25. 11. 1964, s. 1. – Michal Achremenko, Invalidovna – provždy zmařená šance, *Stavební fórum* 27. 3. 2008, dostupné online na <http://www.stavebni-forum.cz/data/cms/10577/pdf/1-invalidovna-provzdy-zmarena-sance.pdf>, vyhledáno 28. 4. 2018. – Michaela Janečková, Praha, Invalidovna, in: Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Eva Novotná et al. (edd.), *Paneláci: Padesát sídlišť v českých zemích*, sv. 1, Praha 2016, s. 192–199.

<sup>2</sup> jr-, Otázka, *Rudé právo* XLV–XLVI, č. 291, 20. 10. 1965, s. 6.

<sup>3</sup> Projekt se patrně nedochoval, datovat jej však lze na základě druhotných dokumentů v archivu Úřadu městské části Praha 8.